

Agnieszka Możdżeń

**ZAPIS WINDYKACYJNY
– NOWA INSTYTUCJA PRAWA SPADKOWEGO**

Ustawą z dnia 18 marca 2011 o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw została wprowadzona do prawa spadkowego nowa instytucja, a mianowicie zapis windykacyjny¹. Ustawodawca, wprowadzając tę konstrukcję, poszerzył w znaczący sposób swobodę testowania i wyszedł naprzeciw znacznej części społeczeństwa, która oczekiwała prostych i jasnych rozwiązań prawnych pozwalających spadkodawcy w pełni skutecznie rozdisponować swój majątek. Do tej pory w Kodeksie cywilnym nie było bowiem podstaw, które pozwalałyby spadkodawcy skutecznie przesądzić o sposobie podziału spadku, a także w sposób wiążący wskazać, jakie przedmioty przypadną po jego śmierci poszczególnym osobom². Funkcjonujący dotychczas zapis zwykły co prawda pozwalał testatorowi zrealizować swoją ostatnią wolę, ale stanowił on tylko i wyłącznie zobowiązanie spadkobiercy ustawowego lub testamentowego do spełnienia określonego świadczenia na rzecz oznaczonej osoby. Zapisobierca nie nabywał w tym przypadku przedmiotu zapisu automatycznie z chwilą śmierci spadkodawcy, lecz dopiero w momencie dokonania dodatkowej czynności prawnej polegającej na przeniesieniu przez zobowiązanego (spadkobiercę) prawa będącego przedmiotem zapisu na zapisobiercę. Istotą zapisu windykacyjnego jest natomiast to, że jego przedmiot przechodzi na zapisobiercę w chwili otwarcia spadku, a więc śmierci testatora, bez potrzeby dokonywania jakichkolwiek dodatkowych czynności. Takie rozwiązanie jest korzystne zarówno z punktu widzenia interesów spadkodawcy, który ma pewność, że przedmiot zapisu tuż po jego śmierci trafi do wskazanej przez niego osoby – co jak pisze prof. Pazdan, może mieć istotne znaczenie nie tylko ze względów emocjonalnych, ale także racjonalnych, gdyż spadkodawca, korzystając z zapisu windykacyjnego, może

¹ Ustawa z dnia 18 III 2011 o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (DzU nr 85, poz. 458).

² Uzasadnienie projektu rządowego w sprawie zmiany ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 3018 z 29 IV 2010, s. 1.

sprawić, że określone składniki majątku spadkowego będą przynosić także po jego śmierci maksymalny pożytek gospodarczy³ – jak i z punktu widzenia zapisobiercy, który nie będzie musiał czekać na przeniesienie na niego prawa stanowiącego przedmiot zapisu przez osobę zobowiązaną, ale nabędzie je już w momencie otwarcia spadku. Jak widać, ustawodawca ukształtował sytuację zapisobiercy w sposób bardzo zbliżony do sytuacji spadkobiercy, widoczne są tu jednak pewne odrębności wynikające ze specyfiki tychże instytucji.

W tym miejscu warto dokonać szczegółowej analizy przepisów odnoszących się do zapisu windykacyjnego. Ustawodawca zawarł je w księdze IV tytule III w dziale III Kodeksu cywilnego, który dzieli się na trzy rozdziały: *Zapis zwykły*, *Zapis windykacyjny* i *Polecenie*. Jeśli chodzi o zapis windykacyjny, to został on uregulowany poprzez wskazanie jego cech charakterystycznych i zarazem różniących go od zapisu zwykłego. W odniesieniu do kwestii nieuregulowanych będą miały odpowiednie zastosowanie przepisy dotyczące zapisu zwykłego.

W art. 981¹ § 1 k.c. znalazła się definicja tegoż zapisu, której istotą jest przyznanie spadkodawcy prawa do wskazania konkretnego przedmiotu, który po jego śmierci przypadnie indywidualnie oznaczonej osobie. Przedmiot zapisu windykacyjnego, odmiennie niż przedmiot zapisu zwykłego, zostanie wolą testatora wyłączony ze spadku i przeznaczony określonej osobie, gdyby jednak ta osoba nie chciała lub nie mogła być zapisobiercą, wejdzie z powrotem do masy spadkowej. Zapisobierca nabędzie przedmiot zapisu z chwilą otwarcia spadku, a więc śmierci testatora, bez konieczności podejmowania jakichkolwiek dodatkowych czynności, takich jak np. wpis do księgi wieczystej lub innego rejestru, uzyskanie zgody osób trzecich lub wyrażenie woli nieskorzystania przez te osoby ze szczególnych uprawnień. Fakt nabycia takiego przedmiotu na podstawie zapisu windykacyjnego będzie musiał jednak być potwierdzony zarówno w postanowieniu sądu o stwierdzeniu nabycia spadku, jak i w akcie poświadczenia dziedziczenia wystawionym przez notariusza⁴.

Należy mieć świadomość, że wprowadzenie instytucji zapisu windykacyjnego nie spowodowało zlikwidowania istniejącego już wcześniej zapisu zwykłego i mogą pojawiać się trudności z ich odróżnieniem, co jest bardzo istotne ze względu na odmienną skutków, jakie wywołują: zapis zwykły rodzi skutki obligacyjne, zaś zapis windykacyjny – skutki rzeczowe. Takim ewentualnym problemem stara się zapobiec ustawodawca, przesądzając w uzasadnieniu do projektu, że zapis o skutkach obligacyjnych, nazwany zapisem zwykłym, stanowi regułę, a zapis o skutkach rzeczowych (zapis windykacyjny) – wyjątek i w

³ Opinia o ustawie z dnia 4 II 2011 o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, druk senacki nr 1107 z 8 II 2011, s. 5.

⁴ Uzasadnienie projektu rządowego..., s. 5.

razie wątpliwości, co do tego, o jaki zapis chodziło testatorowi, należy przyjmować skutki obligacyjne zapisu⁵. By jeszcze bardziej rozwiać pojawiające się na płaszczyźnie wykładni testamentu wątpliwości, ustawodawca ograniczył możliwość posłużenia się zapisem windykacyjnym tylko do testamentu sporządzonego w formie aktu notarialnego. To zastrzeżenie ustawodawcy jest jednak poddawane krytyce, ponieważ powoduje zwiększenie kosztów dokonania tej czynności⁶. W konsekwencji może to doprowadzić do tego, że z instytucji zapisu windykacyjnego będą korzystały tylko zamożniejsze kręgi społeczne, a przecież prawo powinno jednakowo zabezpieczać interesy wszystkich obywateli, bez względu na ich status ekonomiczny.

W paragrafie drugim art. 281¹ znajduje się katalog możliwych przedmiotów zapisu windykacyjnego. Są to: rzeczy oznaczone co do tożsamości, zbywalne prawa majątkowe, przedsiębiorstwo lub gospodarstwo rolne, a także ustanowienie na rzecz zapisobiercy użytkowania lub służebności. Wydawać by się mogło, że ustawodawca, dokonując tego enumeratywnego wyliczenia, zapobiegnie wszelkim możliwym spekulacjom dotyczącym tego, co może, a co nie może stanowić przedmiotu zapisu windykacyjnego. Niestety, już w opinii prawnej dotyczącej projektu ustawy pojawia się sporo zarzutów dotyczących tego katalogu. Krytyce poddaje się wskazanie „rzeczy oznaczonych co do tożsamości” jako odrębnej kategorii obok „zbywalnych praw majątkowych”, ponieważ własność rzeczy oznaczonej co do tożsamości jest zbywalnym prawem majątkowym, co oznacza, że przedmioty wskazane w art. 981¹ § 2 ust. 1 stanowią równocześnie element art. 981¹ § 2 ust. 2 k.c.⁷ W uzasadnieniu do projektu czytamy, że ustawodawca, wskazując, iż przedmiotem zapisu może być rzecz oznaczona co do tożsamości, chciał wyłączyć z omawianego katalogu przedmiotów rzeczy oznaczone co do gatunku. Dopuszczenie ustanowienia tych rzeczy przedmiotem zapisu windykacyjnego powodowałoby trudności dotyczące tego, kto i kiedy miałby dokonać konkretyzacji i wyodrębnienia ich spośród innych rzeczy tego samego gatunku. Taka sytuacja wzbudzałaby niejasności odnośnie do statusu samego zapisobiercy, jak i przedmiotu zapisu w okresie od śmierci testatora do chwili dokonania konkretyzacji tego przedmiotu i nabycia jego własności przez zapisobiercę⁸. Intencje ustawodawcy były zatem dobre, ale posłużył się on niezbyt trafnym sformułowaniem, które wprawdzie wyłącza rzeczy oznaczone co do gatunku z art. 981¹ § 2 ust. 1, ale jednocześnie pozwala, by były one przedmiotem zapisu na mocy art. 981¹ § 2 ust. 2 k.c. Należałoby w tej sytuacji, jak

⁵ *Ibidem*, s. 8.

⁶ Opinia prawna w sprawie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 3018 z dnia 29 IV 2010, s. 3–4.

⁷ *Ibidem*, s. 4.

⁸ Uzasadnienie projektu rządowego..., s. 9.

czytamy w opinii dotyczącej projektu, zrezygnować z art. 981¹ § 2 ust. 1 k.c., uzupełniając ust. 2 o dookreślenie, że przedmiotem zapisu mogą być zbywalne prawa majątkowe z wyjątkiem własności rzeczy oznaczonych jedynie co do gatunku⁹. Wydaje się, że dopiero po dokonaniu tej korekty zostanie osiągnięty zamierzony przez ustawodawcę cel.

Artykuł 981¹ § 2 ust. 3 wyraźnie wskazuje, że przedmiotem zapisu windykacyjnego może być przedsiębiorstwo lub gospodarstwo rolne. Jest to rozwiązanie bardzo korzystne zarówno dla testatora, który ma pełną świadomość, że zarząd tymże gospodarstwem czy przedsiębiorstwem będzie sprawowała osoba, którą darzy zaufaniem i która ma według niego odpowiednie predyspozycje do prowadzenia takiej działalności, jak również dla zapisobiercy, który tuż po śmierci spadkodawcy jest legitymowany do podjęcia odpowiednich kroków zapewniających należyte funkcjonowanie tego przedsiębiorstwa i zapobiegających ewentualnym stratom, które mogłyby powstać z braku kompetentnego zarządcy. Taka sytuacja jest korzystna nie tylko dla bezpośrednio zainteresowanych osób, ale jak pisze prof. Pazdan, leży bezsprzecznie w interesie ogólnospołecznym¹⁰.

Zgodnie z art. 981¹ § 2 ust. 4 zapis windykacyjny może polegać na ustanowieniu użytkowania lub służebności na przedmiocie należącym do spadku. Również i te prawa powstawałyby z chwilą otwarcia spadku bez potrzeby podejmowania jakichkolwiek czynności. Możliwość ustanowienia służebności lub użytkowania w drodze zapisu windykacyjnego została już w opinii do projektu oceniona pozytywnie, jednakże autor stawia ustawodawcy zarzut, iż sformułowanie, że przedmiotem zapisu windykacyjnego może być „ustanowienie na rzecz zapisobiercy użytkowania lub służebności”, jest niezgodne ze znaczeniem przypisywanym pojęciu „przedmiot” (czynność prawna lub stosunek prawny) w nauce prawa cywilnego. Przedmiotem czynności prawnej/stosunku prawnego jest określona klasa obiektów (np. rzeczy) lub praw (np. majątkowe prawa zbywalne) i w takim znaczeniu pojęcie przedmiotu używane jest w art. 981¹ § 2 ust. 1, 2 i 3 k.c. Natomiast w ust. 4 wskazanego przepisu pojęcie przedmiotu użyte jest w zupełnie innym znaczeniu¹¹. Mimo tych drobnych nieścisłości terminologicznych sam pomysł ustawodawcy zasługuje na aprobatę.

Warunkiem skuteczności zapisu windykacyjnego, zawartym w art. 981², jest to, by jego przedmiot w chwili otwarcia spadku należał do spadkodawcy i by ten nie był zobowiązany do jego zbycia. Te same warunki muszą być spełnione odnośnie do rzeczy lub prawa, które mają być obciążone użytkowaniem lub służebnością.

⁹ Opinia prawna w sprawie..., s. 5.

¹⁰ Opinia o ustawie z dnia 4 II 2011 o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, druk senacki nr 1107 z dnia 8 II 2011 r., s. 5.

¹¹ Opinia prawna w sprawie..., s. 5.

Podsumowując, należy stwierdzić, że przedmiotem zapisu windykacyjnego mogą być prawa majątkowe oraz zorganizowane masy majątkowe, których przejście na oznaczone osoby nie wymaga spełnienia przesłanek innych niż wynikające z uregulowań prawa spadkowego¹².

Kolejną kwestią, którą ustawodawca reguluje w art. 981³ § 1, jest możliwość ustanowienia zapisu windykacyjnego z zastrzeżeniem warunku lub terminu. Zgodnie z przywołanym przepisem zastrzeżenie warunku lub terminu przy ustanawianiu zapisu windykacyjnego należy uważać za nieistniejące. Tylko takie rozwiązanie, jak czytamy w uzasadnieniu do projektu ustawy, jest zgodne z celem tegoż zapisu, którym jest niewątpliwie szybkie przysporzenie zapisobiercy określonej korzyści majątkowej, i nie pozostaje w sprzeczności z art. 157 § 1 k.c., zabraniającym przenoszenia własności nieruchomości pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu¹³. W sytuacji gdy z treści testamentu lub okoliczności wynika, że bez takiego zastrzeżenia zapis nie zostałby uczyniony, zapis taki jest nieważny. Trzeba jednak pamiętać, że sankcja nieważności odnosi się tylko i wyłącznie do zapisu windykacyjnego, a nie do zapisu zwykłego, który może być ustanowiony z zastrzeżeniem warunku lub terminu. W związku z tym możliwe jest dokonanie konwersji zapisu windykacyjnego na zapis zwykły, jednakże tylko wtedy, gdy nie pozostaje ona w sprzeczności z treścią testamentu lub okolicznościami dotyczącymi jego sporządzenia (art. 981³ § 2 k.c.). To rozwiązanie jest jednak poddawane krytyce. W. Żukowski twierdzi, że błędem jest ograniczenie możliwości konwersji zapisu windykacyjnego na zapis zwykły tylko w odniesieniu do naruszenia jednego typu rygorów zapisu windykacyjnego, a mianowicie zakazu ustanawiania pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu¹⁴. Autor uważa, że doprowadziłoby to do sytuacji, w której zapis windykacyjny dokonany z naruszeniem innych rygorów, takich jak np. rygor formy aktu notarialnego, nie wywołałby żadnych skutków prawnych¹⁵. Z taką interpretacją nie można absolutnie się zgodzić, przyjęcie takiego rozwiązania ograniczyłoby bowiem dopiero co poszerzoną swobodę testowania, nie dając spadkodawcy możliwości przynajmniej częściowego urzeczywistnienia jego woli poprzez zamianę wadliwie sformułowanego zapisu windykacyjnego na zapis zwykły. W tym przypadku należy raczej przyjąć za W. Żukowskim, że konwersja ustanowionego z naruszeniem rygoru zapisu windykacyjnego na zapis zwykły będzie niedopuszczalna tylko w przypadku, gdy ten sam rygor ma zastosowanie również do zapisu zwykłego¹⁶.

¹² E. Skowrońska-Bocian, *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Ks. 4: Spadki*, Warszawa 2011, s. 185.

¹³ Uzasadnienie projektu rządowego..., s. 10.

¹⁴ W. Żukowski, *Projektowane wprowadzenie zapisu windykacyjnego do polskiego prawa spadkowego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2010, z. 4, s. 1042.

¹⁵ *Ibidem*, s. 1042.

¹⁶ *Ibidem*, s. 1043.

Przepis art. 981³ § 1 zd. 1 nie będzie miał zastosowania, jeżeli ziszczenie lub nieziszczenie się warunku albo nadejście terminu nastąpiło przed otwarciem spadku. Sytuacja zapisobiercy została tutaj uregulowana analogicznie do sytuacji spadkobiercy, o czym mówi art. 962 k.c. W takim wypadku ustanowienie zapisu będzie w pełni skuteczne.

Zgodnie z art. 981⁴ k.c. zapisobierca z zapisu windykacyjnego może być obciążony, tak samo jak zapisobierca z zapisu zwykłego, zapisem zwykłym. Uregulowanie to jest wzorowane na art. 968 § 2 k.c., zgodnie z którym możliwe jest ustanowienie dalszego zapisu. Jak wynika z treści art. 981⁴ k.c., nie jest natomiast możliwe ustanowienie dalszego zapisu windykacyjnego.

W art. 981⁵ k.c. ustawodawca nakazuje do zapisu windykacyjnego stosować odpowiednio przepisy o powołaniu spadkobiercy, przyjęciu i odrzuceniu spadku, zdolności do dziedziczenia i o niegodności. Przepis ten stanowi potwierdzenie tezy, że sytuacja zapisobiercy z zapisu windykacyjnego jest zbliżona, choć nie tożsama z sytuacją spadkobiercy. Najistotniejsza różnica wyraża się w tym, że spadkobierca nabywa ogół praw i obowiązków spadkodawcy w chwili otwarcia spadku w drodze sukcesji uniwersalnej, a zapisobierca windykacyjny nabywa określony przedmiot w drodze sukcesji syngularnej, chociaż także z chwilą otwarcia spadku¹⁷.

Zgodnie z art. 927 w zw. z art. 981⁵ zapisobiercą może być osoba fizyczna, która żyje w chwili otwarcia spadku, dziecko już poczęte w chwili otwarcia spadku, pod warunkiem że urodzi się żywe, oraz istniejąca w tym czasie osoba prawna. Zapisobiercą może być także fundacja ustanowiona w testamencie przez spadkodawcę, jeżeli zostanie wpisana do rejestru w ciągu dwóch lat od ogłoszenia testamentu. Zapisobierca może zostać uznany za niegodnego z przyczyn wymienionych w artykule 928 k.c.

Zgodnie z art. 959 w zw. z art. 981⁵ k.c. spadkodawca może uczynić zapis windykacyjny na rzecz jednej bądź kilku osób. Jeżeli z treści testamentu nie będzie wynikać wielkość części przypadających poszczególnym zapisobiercom, to zgodnie z art. 960 w zw. z art. 981⁵ k.c. będą oni zapisobiercami w częściach równych.

Ponadto jeżeli spadkodawca przeznaczył określonej osobie w testamencie poszczególne przedmioty majątkowe, które wyczerpują prawie cały spadek, to tę osobę poczytuje się nie za zapisobiercę, lecz za spadkobiercę powołanego do całego spadku (art. 961 zd. 1 w zw. z art. 981⁵ k.c.). Podobnie gdy spadkodawca ustanowił kilka zapisów windykacyjnych wyczerpujących prawie cały spadek, osoby określone w testamencie jako zapisobiercy powinny być traktowane jak spadkobiercy powołani do całego spadku w częściach odpowiadających stosunkowi wartości przeznaczonych im przedmiotów (art. 961 zd. 2 w zw. z art. 981⁵ k.c.).

¹⁷ E. Skowrońska-Bocian, *Komentarz...*, s. 188.

Do zapisu windykacyjnego będziemy stosować odpowiednio przepisy dotyczące podstawienia, z wyjątkiem podstawienia powierniczego oraz przyrostu (art. 963 i 965 w zw. z art. 981⁵ k.c.).

Do zapisobiercy będziemy również stosować analogicznie przepisy dotyczące przyjęcia i odrzucenia spadku. Zapisobierca może więc zapis przyjąć lub odrzucić, z tym że oświadczenie o przyjęciu zapisu nie jest zróżnicowane co do treści, a więc zapisobierca nie ma możliwości częściowego przyjęcia przedmiotu zapisu¹⁸. Zastosowanie znajdzie tu również art. 1015 k.c., zgodnie z którym zapisobierca będzie mógł złożyć oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu zapisu w ciągu sześciu miesięcy od momentu, w którym dowiedział się o ustanowieniu na jego rzecz zapisu windykacyjnego. Brak oświadczenia w podanym terminie jest traktowany jak przyjęcie zapisu. Oświadczenie o przyjęciu zapisu powinno być złożone zgodnie z art. 1018 k.c. przed sądem lub notariuszem, nie może być odwołane ani złożone pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu.

Zgodnie z treścią art. 981⁶ w sprawach nieuregulowanych do zapisu windykacyjnego należy odpowiednio stosować przepisy odnoszące się do zapisu zwykłego. Wprowadzenie przez ustawodawcę tego nakazu ma na celu przynajmniej częściowe zapobieżenie problemom, których może nastęrczać stosowanie w praktyce tej nowej instytucji prawa spadkowego, a które na chwilę obecną są niemożliwe do przewidzenia.

Kolejną istotną kwestią, która pojawiła się w związku z wprowadzeniem instytucji zapisu windykacyjnego i wymagała uregulowania, była sprawa zachowku oraz odpowiedzialności za długi spadkowe. Trzeba zauważyć, że materia ta jest niezwykle delikatna, dlatego też ustawodawca musiał działać w sposób wyważony i przemyślany, tak aby wypośrodkować interesy zarówno zapisobiercy, jak i ewentualnych wierzycieli spadkowych oraz osób uprawnionych do zachowku. Wydaje się, że to trudne zadanie zostało przez ustawodawcę wykonane prawidłowo.

W uzasadnieniu do projektu ustawy czytamy, że wprowadzone przez projekt zmiany w przepisach regulujących zachowek i zaliczanie darowizn na poczet sched spadkowych opierają się na założeniu, iż zapis windykacyjny jako bezpłatne przysporzenie powinien być traktowany jak darowizny dokonane za życia przez spadkodawcę. W obu przypadkach mamy do czynienia z działaniami spadkodawcy uszczuplającymi zawartość jego spadku¹⁹. Mając to na uwadze, ustawodawca w art. 993 k.c. nakazuje przy obliczaniu zachowku doliczyć do wartości spadku wartość uczynionych zapisów windykacyjnych. Wartość przedmiotów zapisów windykacyjnych ma być obliczana, zgodnie z art. 995 § 2 k.c., według stanu z chwili otwarcia spadku, a według cen z chwili ustalania

¹⁸ E. Skowrońska-Bocian, *Komentarz...*, s. 189.

¹⁹ Uzasadnienie projektu rządowego..., s. 11.

zachowku. Zgodnie z art. 996 k.c. zapis windykacyjny dokonany przez spadkodawcę na rzecz uprawnionego do zachowku jest zaliczany na należny mu zachówek, a jeżeli uprawniony do zachowku nie może otrzymać od spadkobiercy należnego mu zachowku, może żądać od osoby, na której rzecz został uczyniony zapis windykacyjny doliczony do spadku, sumy pieniężnej potrzebnej do uzupełnienia zachowku. Zapisobierca odpowiada jednak za zachówek tylko do wysokości wzbogacenia będącego skutkiem zapisu windykacyjnego (art. 999¹ § 1 k.c.), a jeżeli sam jest uprawniony do zachowku, ponosi odpowiedzialność względem innych uprawnionych do zachowku tylko do wysokości nadwyżki przekraczającej jego własny zachówek (art. 999¹ § 2 k.c.). Zapisobierca może też zwolnić się od obowiązku zapłaty sumy potrzebnej do uzupełnienia zachowku przez wydanie przedmiotu zapisu (art. 999¹ § 3 k.c.). Art. 999¹ § 4 przewiduje solidarną odpowiedzialność zapisobierców windykacyjnych względem uprawnionego do zachowku. Roszczenie przeciwko osobie obowiązanej do uzupełnienia zachowku z tytułu otrzymanego od spadkodawcy zapisu windykacyjnego przedawnia się z upływem pięciu lat od otwarcia spadku (art. 1007 § 2).

Kwestia odpowiedzialności zapisobierców windykacyjnych za długi spadkowe została uregulowana w art. 1034¹ – 1034³ k.c. Ustawodawca zdecydował, że ze względu na potrzebę zapewnienia ochrony wierzycielom spadkowym należy przyjąć zasadę, iż zapisobiercy uzyskujący korzyść na podstawie zapisu windykacyjnego ponoszą odpowiedzialność za długi spadkowe. Zgodnie z brzmieniem art. 1034¹ § 1 do chwili działu spadku zapisobiercy odpowiadają za długi spadkowe solidarnie ze spadkobiercami, a ewentualne regresy między nimi powinny następować z uwzględnieniem wartości otrzymanych przez nich przysporzeń, czyli zapisów windykacyjnych i udziałów w spadku (art. 1034¹ § 2 k.c.). Od momentu działu spadku spadkobiercy i osoby, na rzecz których zostały uczynione zapisy windykacyjne, ponoszą odpowiedzialność za długi spadkowe proporcjonalnie do wartości otrzymanych przez nich przysporzeń (art. 1034² k.c.). Ponadto, aby zapewnić ochronę zapisobiercom i nie obciążać ich ponad miarę, ustawodawca w art. 1034³ k.c. ogranicza ich odpowiedzialność do wartości przedmiotu zapisu windykacyjnego według stanu i cen z chwili otwarcia spadku. Tak więc ostatecznie skorzystanie przez spadkodawcę z zapisu windykacyjnego nie wpływa w sposób istotny na pozycję prawną wierzycieli. Jedyna różnica polegać będzie na pozywaniu przez wierzyciela większej liczby osób – obok spadkobierców także zapisobierców²⁰.

Podsumowując, należy stwierdzić, że wprowadzenie do prawa spadkowego nowej instytucji, jaką jest zapis windykacyjny, niewątpliwie doprowadzi do poszerzenia swobody testowania i da tym samym spadkodawcy poczucie, że

²⁰ Opinia prawna w sprawie..., s. 6.

może w pełni skutecznie rozdysonować swój majątek. Zapis windykacyjny uczyniony w testamencie spowoduje, że jego przedmiot już w chwili śmierci testatora przejdzie na zapisobiercę bez konieczności podejmowania przez beneficjenta dodatkowych czynności.

Pozytywnym aspektem tej regulacji jest również uniezależnienie zapisobiercy od dobrej woli spadkobierców, których współdziałanie, odmiennie niż w przypadku zapisu zwykłego, nie będzie potrzebne dla realizacji zapisu windykacyjnego. Nabycie przedmiotu zapisu nastąpi bowiem już w chwili otwarcia spadku, a potwierdzeniem tego faktu będzie postanowienie sądu o stwierdzeniu nabycia spadku bądź akt poświadczenia dziedziczenia sporządzony przez notariusza zawierające wzmiankę o istnieniu tegoż zapisu. Niewątpliwie szybkość uzyskania przez zapisobiercę przedmiotu zapisu należy uznać za zaletę zapisu windykacyjnego.

Pozytywnie należy ocenić przyjęcie ograniczonej do wartości przedmiotu zapisu windykacyjnego odpowiedzialności zapisobiercy za długi spadkowe i za zachowek. Całkowite zwolnienie zapisobiercy z tej odpowiedzialności odbyłoby się bowiem kosztem wierzycieli spadkowych i osób uprawnionych do zachowku, przyjęcie nieograniczonej odpowiedzialności godziłoby zaś w interesy zapisobiercy. Tak więc wydaje się, że ustawodawca wybrał najlepsze z możliwych rozwiązań.

Mimo licznych pozytywnych aspektów konstrukcji zapisu windykacyjnego trzeba mieć świadomość, że ma ona również wady. Jedną z nich jest niewątpliwie ograniczenie możliwości posłużenia się zapisem windykacyjnym tylko do testamentów sporządzonych w formie aktu notarialnego, co prowadzi do zwiększenia kosztów dokonania tej czynności i może w konsekwencji sprawić, że z instytucji tej będą korzystały tylko zamożniejsze kręgi społeczne. Ponadto regulacja ta zawiera pewne niezbyt trafne sformułowania, m.in. dotyczące katalogu możliwych przedmiotów zapisu windykacyjnego czy też konwersji tegoż zapisu na zapis zwykły jedynie w razie naruszenia rygoru ustanowienia go pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu, które mogą powodować pojawienie się rozbieżności na płaszczyźnie interpretacji i stosowania tych przepisów. Pomimo tych drobnych niedociągnięć instytucja zapisu windykacyjnego zasługuje na pozytywną ocenę.

THE VINDICATION LEGACY – THE NEW LEGAL INSTITUTION IN THE LAW OF SUCCESSION

Summary

In this article the author makes the characteristics of the new legal institution in the law of succession, which is a vindication legacy. She indicates the reasons, which lead the legislator to construct and introduce this institution into the legal order.

The vindication legacy constitutes the enhancement of the testating freedom which gives the testator the opportunity to decide about the chance of specific assets. The person to whom the vindication legacy has been granted acquires its object when the succession is opened without the necessity to undertake additional actions. The acquisition of such an object based on the vindication legacy, however, will have to be confirmed both in the court order of the confirmation of inheritance, as well as in the act of succession issued by a notary.

By conducting a deeper analysis of the institution of a vindication legacy, we can see many positive aspects of this regulation, however, the legislator failed to avoid errors. The liability for the debts of inheritance, which is limited to the value of the object of a vindication legacy, according to the state and prices at the time of opening the succession, has been settled in a manner preferable to the legatee. The matter of much doubt is the legal requirement of the form of a notarial deed, which can cause that this institution will not be used in practice too often. However, we will have to wait for the final revision of this institution.